

בדרך הרמז

רמזי תורה מלוקטים ומעובדים
בענין יציאת מצרים
-לכבוד חג הפסח הבעל"ט-

בשבח והודייה להשי"ת מוגש בזה תדפיס-דוגמא על עניני גלות וגאולת מצרים - מתוך הספר 'בדרך הרמז' שעתיד לצאת לאור בעז"ה.

ענינו של הספר הוא להגיש בדרך קצרה ובהירה רעיונות מתוך חלק ה'רמז' שבתורה, שבטבע העולם כי הם מתקבלים בחביבות מיוחדת, והתועלת בהם למלמדים, מגידי שיעורים, דרשנים וכו' מפורסמת.

הרמזים נלקטו מכמה וכמה ספרים, ויש לציין במיוחד את סדרת הספרים 'לקוטי לוי יצחק' של הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל, שבקרב יציין העולם היהודי מלאות 75 שנה להסתלקותו (כ"ף מנחם-אב תש"ד), ובתורתו מוצאים אנו הפלאה מיוחדת בלימוד זה 'בדרך הרמז' [התקוה היא שהספר השלם יצא לאור לקראת יום ההילולא ה-75 - כ"ף מנחם-אב תשע"ט, הבא עלינו לטובה ולברכה].

ובימים אלו של גאולת פורים וגאולת פסח, יהי רצון שנזכה תיכף ומיד ממש ל'מיסמך גאולה לגאולה' - הגאולה האמיתית והשלימה, לא רק 'בדרך הרמז' אלא כפשוטו ממש, ותיכף ומיד ממש.

רמזים בענין גלות מצרים

א. הרעיון המספרי שבבשורה "פקוד פקדתי" / ב. הקושי הגדול שווה 'מרכא כפולה' / ג. למה נקרא משה "איש מצרי"? / ד. "וארא" בגימטריא "יצחק" (ולא "ישחק") / ה. בתורה כתוב שבני ישראל היו במצרים 430 שנה. האמנם?

מבין פרשיות התורה, הפרשה המוקדשת לנושא גלות מצרים היא הפרשה הראשונה בספר 'שמות' - פרשת 'שמות'. על ירידת בני ישראל לארץ מצרים כתוב כבר בספר בראשית, אך בפרשת שמות אנו נחשפים לעובדה שבמשך הזמן הכבידו המצריים את עולם על ישראל, העבידו אותם קשה וגרמו להם לסבל רב.

ולמעשה, מדובר במימוש של דברים שאמר הקב"ה לאברהם, אבי האומה, שנים רבות קודם לכן¹: "ידוע תדע, כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם. ארבע מאות שנה" - אלא שצורת החישוב של 400 השנים אינה פשוטה, וכמו שנראה.

השנים הקשות באמת היו בסך הכל 86 - מהזמן שבו נולדה מרים, אחותו של משה (לכן היא נקראת "מרים" - על שם "וימררו את חייהם"²). לפני כן ישבו בני ישראל בארץ מצרים עוד 124 שנים שהתחילו טוב, ובמשך הזמן הלך המצב והורע בשלבים. בסך הכל ישבו משפחת יעקב במצרים 210 שנים.

1. לך לך טו, יג.

2. סדר עולם פרק ג.

יוצר: ריקרדו ליברטו. מתוך ויקיפדיה

לפי זה מסביר 'בעל הטורים' את דברי הקב"ה לעם ישראל בפרשת שמות³ - "פקוד פקדתי אתכם":

המלה "פקדתי" יכולה להתפרש במשמעות של חסרון (כמו: "ולא נפקד ממנו איש"). ואף כאן, הקב"ה מבשר לעם ישראל על חסרון והפחתה: לא תצטרכו לחכות עד שיעברו 400 שנה מאז ירידתכם למצרים, כי אני מחסר מהשנים הללו. כמה "פקדתי"? - כמנין "פקוד" = 190. 190 שנה ירדו מהחשבון, וכך יצאו ישראל ממצרים לאחר 210 שנה בלבד.

[כאשר מסר משה נוסח זה לעם ישראל - "פקוד פקדתי אתכם" - נזכרו זקני הדור שבנוסח הזה השתמש יוסף לפני פטירתו, כאשר אמר לאחיו⁵: "אנכי מת ואלקים פקוד יפקוד אתכם", והדבר חיזק את אמונתם במשה. ולמעשה, השימוש הכפול במלה שמתחילה באות פ' יש בו רמז נוסף⁶: כאשר מסר יוסף מסר זה לאחיו הוא היה בשנה השמונים למלכותו, ערכה המספרי של האות פ' - ואף משה, כאשר שלחו הקב"ה לגאול את ישראל ממצרים, היה בן פ' שנים].

ב

אחת הגישות הרווחות בפרשנים היא, שהקב"ה הפחית 190 שנים מתוך ה-400, משום שהכמות הומרה באיכות - כלומר: הסבל היה יותר עוצמתי ויותר כואב מכפי

3. ג, טז.

4. מטות לא, מט.

5. ויחי נ, כד.

6. 'בעל הטורים' בפרשת ויחי שם.

שהיה מתוכנן בתחילה, כך שכל רגע קיבל ערך נוסף, ובצורה זו נחשב לעם ישראל כאילו היו 400 שנים במצרים למרות שבפועל היו הרבה פחות.

לפי זה מסביר הרבי מליובאוויטש⁷ דבר מעניין בסוף פרשת שמות:

התורה מתארת כיצד משה ואהרן באו אל פרעה ודרשו ממנו להוציא את בני ישראל ממצרים. תגובתו של פרעה היתה הפוכה מהמצופה: לא רק שהוא לא נעתר לדבריהם, אלא שהוא אף הוסיף והכביד את עול השעבוד על ישראל, עד שנציגי היהודים באו אל פרעה וצעקו אליו: "למה תעשה כה לעבדיך?"⁸

ובכן, המלה "תעשה" מוטעמת בטעם "מִרְכָּא כפולה", שהוא מן הטעמים הבאים במקרא לעתים רחוקות מאוד. מה הענין?

טעם זה מדגיש - כשמו - את העובדה שמדובר בענין בעל תוכן "כפול", הנושא שני צדדים הפוכים: מחד גיסא הכבדת השעבוד מהווה דבר כואב, שלילי מאוד; אך מצד שני יש בו דבר חיובי: העובדה שהשעבוד מתגבר מביאה לכך שכל רגע נעשה "שווה" יותר ויותר, ובסך הכל זה מזרז ומחיש את בואו של הקץ המיוחל.

באותה פרשה, פרשת 'שמות' העוסקת בגלות הקשה והכואבת, מפציע האור הגדול, מושיען של ישראל - משה רבינו.

ומעניין: משה הוא הגואל ששחרר את עם ישראל והוציא אותם מארץ מצרים, אבל בפרשת שמות הוא מכונה דוקא בתואר "איש מצרי!"

המקור לתואר זה הוא בסיפור בריחתו של משה ממצרים אל ארץ מדין, שם ראה כיצד אנשי המקום מציקים לבנותיו של יתרו, ואז קם משה וסייע בידן. כשהגיעו לביתן סיפרו הבנות לאביהן: "איש מצרי הצילנו"⁹.

7. שיחת כ"ף מנחם אב תשל"ט.

8. ה, טו.

9. ב, יט.

העובדה כי התורה מצטטת את דבריהן, מלמדת שהתואר "איש מצרי" הולם את משה, שאכן נולד וגדל במצרים¹⁰; ועד כדי כך, שבספר הזוהר¹¹ מביאים פסוק בספר שמואל¹² שבו נאמר "איש מצרי" בענין אחר, ומפרשים - על יסוד הפסוק שבפרשת שמות - כי המלים הסתמיות "איש מצרי" מכוונות למשה רבינו.

הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון (אביו של הרבי מליובאוויטש), מסביר, לאור תורת הסוד, את עומק הענין - כיצד דוקא המלה "מצרי" מבטאת את גדולתו ומעלותיו של משה רבינו¹³; מתוך דבריו הארוכים, נביא רק את החלק ה'פשוט':

משה רבינו נולד לאחר 130 שנים שבהם שהו עם ישראל במצרים (אמו, יוכבד, נולדה לאביה לוי בדיוק כשנכנסו לארץ מצרים, והיא ילדה את משה בהיותה בת 130 שנה. אגב, האריז"ל אומר¹⁴ שמשה הוא גלגול של שת - בנם השלישי והעיקרי של אדם וחוה, שגם הוא נולד כשהיו הוריו בני 130 שנים); והתגלה כגואל ישראל בהיותו בן 80 - כאשר השהות במצרים מגיעה לשנתה ה-210.

מספרים אלו רמוזים במלה "מצרי": החלק הראשון - "מצ" - הוא בגימטריא 130, והחלק השני - "רי" - הוא בגימטריא 210. כך מלה זו צופנת בתוכה את המספרים החשובים בתולדות ה"איש מצרי" - משה.

פרשת 'שמות' מוקדשת לגלות הקשה, ובפרשה שלאחריה מתחילים לראות ניסים ונפלאות. פרשה זו נקראת 'וארא' על שם התחלתה, בה מדבר הקב"ה על כך שהוא התגלה לאבות האומה: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב".

10. ראה בהרחבה "תורת מנחם - תפארת לוי יצחק" לספר בראשית, עמוד יא ואילך.

11. הקדמת הזוהר ו, ב.

12. שמואל-ב כג, כא.

13. "לקוטי לוי יצחק" על הזוהר חלק א - בתחילת הספר.

14. לקוטי תורה על הפרשה.

מעניין - כך מגלה 'בעל הטורים' - שהמלה "וארא" שווה בערכה המספרי לשמו של האב האמצעי, "יצחק": שני המלים בגימטריא 208.

מה הענין? למה "וארא" שייך ליצחק - יותר מאשר לאברהם ויעקב?

ובכן, בפירוש הרא"ש (רבינו אשר) על התורה¹⁵, מוצאים אנו נימוק מקורי לעובדה שעם ישראל היה במצרים 210 שנים - למרות שהגזירה המקורית היתה "ארבע מאות שנה":

"בעוד שהיו אבותינו בשעבוד, היו עומדין האבות ומתפללין תמיד בעד ישראל. ואמר להם הקב"ה: כלום יש בכם מי שירצה לגרע מאותיות שמו, וכן אגרע ממנין השעבוד העתיד לבוא על ישראל? אברהם ויעקב השיבו 'לאו', כי כל האותיות צריכות לנו; עד שבא יצחק ואמר: 'רבונו של עולם, מן הדין היה שמי להיות נכתב בשי"ן - ישחק - אני מוחל כבודי שיכתוב בצד"י - יצחק, ותגרע מן החשבון עד שיגיע לעודף שיש מהש"ן עד הצד"י, וכמה הוא? 210".

כלומר: השם במקורו אמור היה להיקרא "ישחק" [וכפי שבאמת כתוב במקומות נדירים¹⁶]; ויצחק הסכים לפחות 210 ממנין שמו - ההפרש בין האות ש' (=300) לאות צ' (=90), הסכמה שהביאה להפחתה של שנות השהות במצרים שצומצמו ל-210 שנים בלבד.

לכן המלה 'וארא' היא בגימטריא 'יצחק' - כי בזכות הסכמתו לשינוי שמו הוקדם קץ הגאולה ממצרים. ומעניין, שגם לגבי אחרית הימים - הזמן שאחרי ביאת המשיח

15. בסוף פרשת שמות.

16. תהלים קה, ט.

- מוצאים אנו בדברי חז"ל¹⁷ שאז יינתן כבוד מיוחד ליצחק, יותר מאשר לאברהם ויעקב. והחיד"א מביא בענין זה¹⁸ את נבואת הגאולה המפורסמת¹⁹: "נחמו נחמו" - צמד המלים הללו שווה גם הוא 208, כמו "יצחק".

ה

בפרשת 'וארא' מתחיל תהליך הגאולה, ובפרשת 'בא' שלאחריה מסופר על היציאה הסופית ממצרים. ובה מסכמת התורה את שנות הגלות והשהייה במצרים של עם ישראל: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה. ויהי מקץ שלושים שנה וארבע מאות שנה, ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים"²⁰.

המספר 430 קשה לעיכול משתי סיבות: (א) כבר הזכרנו שהקב"ה אמר לאברהם "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" - אז איך הגענו ל-430? (ב) חיושבים שונים מוכיחים כי לא יתכן שעם ישראל היה במצרים כל כך הרבה שנים! המקסימום שבמקסימום שאליו נוכל להגיע מתקרב ל-250 שנה²¹, והמסורת המקובלת היא (כאמור) שהם היו בסך הכל 210 שנים במצרים.

גישה מקורית לפתרון הבעיה מוצאים אנו בכמה מפרשים²² המתבססים על מקור קדום - 'תרגום יונתן בן עוזיאל' על הפסוק:

17. שבת פט, ב. וראה בספר "הנה ימים באים" חלק א ע' 84.

18. בספרו "מדבר קדמות", מערכת יו"ד בתחילתה.

19. ישעיה מ, א.

20. יב, מ-מא.

21. ראה בדברי הרמב"ן על הפסוק.

22. מושב זקנים. פירוש הטור (הארוך) על התורה.

התורה לא אומרת "ארבע מאות ושלושים שנה" כיחידה אחת, אלא מחלקת זאת לשנים: (א) שלושים שנה, (ב) ארבע מאות שנה - ויש ללמוד כל משפט בנפרד. כלומר:

400 שנה הוא הסך הכולל של השנים שעברו מאז שנולד יצחק, זרעו של אברהם שעליו נגזרה הגזירה ("כי גר יהיה זרעך"). ונכון שיצחק אבינו עצמו לא היה במצרים, ואפילו יעקב בנו ירד למצרים רק בסוף ימיו - אבל כל השנים נחשבו יצחק ויעקב כמו "גרים" המתגוררים "בארץ לא להם", משום שהארץ עדיין לא היתה נחלתם הבלעדית של עם ישראל (רעיון זה מוסבר בהרחבה בפירוש רש"י על הפסוק).

המספר "שלושים שנה", לעומת זאת, הוא המספר המצומצם של שנות השהות במצרים ממש. הא כיצד? הכוונה כאן במלה "שנה" היא למחזור שלם של 7 שנים ("שמיטה"), ואכן - עם ישראל היו במצרים 210 שנים, שהם שלושים שמיטות (30 כפול 7 = 210).

זו, אפוא, הכוונה בפסוק "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה", כלומר: שלושים שמיטות, 210 שנים; וכך נשלמו "ארבע מאות שנה" בסך הכל, הנמנים מעת לידת יצחק.

אך רוב הפרשנים לא קיבלו את הפירוש הזה ("שלושים שנה" הכוונה היא לשלושים מחזורים שכל אחד מהם שבע שנים), והשאירו את המספר 430 - פשוטו כמשמעו, ומצאו דרכים שונות להסביר כיצד הגענו למספר זה.

הנה גישה אחת (מתוך הספר "ידי משה"²³) מקורית ובלתי שיגרתית, המתבססת על שתי עובדות הידועות לנו ממסורת חז"ל:

עובדה אחת שחז"ל מציינים היא²⁴, שברוב השנים שהיו עם ישראל במצרים לא היו חייהם כה קשים, והסבל הגדול נמשך בסך הכל 86 שנים (מאז לידת מרים, האחות הגדולה של משה ואהרן). עובדה שניה היא, שלא כל העם זכה לצאת ממצרים: רק

23. פירוש על שמות רבה - פרשה א.

24. שמות רבה תחילת פרשה כו. ועוד.

20 אחוז מהעם זכו לצאת, בעוד 80 אחוז מתו לפני הגאולה; על כל יהודי שיצא, היו 4 שלא זכו לכך²⁵.

ועכשיו נעשה חשבון ונראה: כל יהודי שיצא ממצרים סבל 86 שנה, אבל במקביל אליו היו עוד 4 יהודים שסבלו גם הם - ולא זכו לצאת. כשנכפיל את המספר 86 ב-5 נקבל את התוצאה המדוייקת: 430, וזו איפוא הכוונה: האנשים שיצאו התענו בפועל רק 86 שנה, אבל כשנוסיף לכל אחד מהיוצאים את שנות הסבל של חבריו, אלו שלא יצאו - נחשב הדבר כאילו יש מאחוריו 430 שנה!

ישנם, כמובן, עוד דרכים והסברים במספר זה של 430 שנה, ולא הבאנו כאן אלא 'טעימה' מנושא מורכב זה. נזכיר רק שמחמת מורכבות הנושא והבעיה שבהבנת המספר הזה, כשננתבקשו זקני החכמים לתרגם את התורה ליוונית (על פי פקודתו של תלמי המלך שרצה ללמוד את התורה), הם הרגישו חובה לשנות מהלשון המקורית וניסחו זאת כך: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה"²⁶.

25. רש"י פרשת בשלח יג, יח.

26. מגילה ט, א. ועוד.

רמזים בענין גאולת מצרים

א. "יצאו ברכש גדול" - "רכ(ו)ש" אותיות "כשר" / ב. תכונה מיוחדת
סביב המצה השניה - כנגד 'לוי' / ג. "אותות ומופתים באדמת בני
חם" / ד. 'אביב' בגימטריא 15 (3 אבות ו-12 בנים)

חג הפסח, שכל כולו זכר לגאולה ממצרים, מתחבר חזק עם המלה 'כשר'. על כל מוצר אנו בודקים האם הוא 'כשר לפסח'; האיחול המתגלגל מפה לפה - 'חג כשר'; הפרסומות, מדפי החנויות ולוחות המודעות מכריזים שוב ושוב 'כשר לפסח' (וגם זה קורה: מזהירים אותנו שדבר פלוני 'לא כשר' כדי שנדע לטפל בו כראוי מבעוד מועד).

השימוש במלה זו סביב חג הפסח אינו כל כך קדום. אם נעיין בתנ"ך לא נמצא את המלה 'כשר' בהקשר של פסח, וגם ב'הגדה של פסח' המסורתית אין איזכור למלה זו. עם זאת, מציין הרבי מליובאוויטש²⁷ (על יסוד כתבי אביו הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון²⁸), שניתן למצוא רמז עתיק מאוד למלה זו - כבר בדברי הקב"ה לאברהם אבינו, שבהם בישר לו על הגאולה ממצרים.

כך נאמר אז לאברהם (הדברים נכתבו בספר בראשית²⁹, ומשם ל'הגדה של פסח'): "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה .. ואחרי כן יצאו ברכש גדול". ובכן, כשנהפוך את האותיות של המלה "רכש", נקבל את הצירוף

27. לקוטי שיחות חלק כז, עמ' 319; 'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים וביאורים' עמ' שצט.

28. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש - עמ' קצח.

29. טו, יג-יד.

"כשר", ויש כאן איפוא רמז למוטיב ה'כשרות' שחשוב להקפיד עליו כל השנה אבל בפסח פי כמה וכמה ("כשר גדול"...).

אבל זה לא רק האותיות הזהות. קיים קשר רעיוני בין ה"רכש גדול" שעמו יצאו ישראל ממצרים - לבין איפיונו של חג הפסח כ'חג כשר':

כשנתבונן נראה, כי המוצר הפסחי הרגיש ביותר, שבו נדרשת החותמת 'כשר לפסח' בכל מצב ובכל מחיר - הוא המצה. גם במוצרים אחרים יש להיזהר ולוודא שלא התערבבו בהם מרכיבי חמץ, אבל במצה זה פשוט הכרח המציאות - הרי המצה עשויה מאותם חומרים בדיוק שבהם מכינים חמץ: קמח ומים! ההבדל בין 'חמץ' ל'מצה' הוא כמה דקות של חוסר זהירות, וכשאנו מבקשים שהמצה תקבל את האישור 'כשר לפסח' - זה בכלל לא פשוט.

אז למה באמת? אולי עדיף שנוותר על המצה וזהו; נאכל בפסח רק מאכלים ללא חשש גלוטן!

כאן אנו חוזרים לבשורה שבה בישר הקב"ה לאברהם - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". הגאולה של אבותינו ממצרים לא היתה רק יציאה והתרחקות ממצרים ומכל מה שהיא מסמלת, אלא היה בה גם מוטיב של 'מהפכה' - הם לקחו את כלי הכסף, כלי הזהב והבגדים של המצריים הרעים, והפכו אותו לרכוש יהודי, רכוש שמשתמשים בו למטרות חיוביות ומקודשות.

ואף אנו, כשאנו באים להכשיר את הבית ולהוציא ממנו כל גרגיר של חמץ, אנו לא מסתפקים בביעור החמץ ובהתרחקות ממנו, אלא נוקטים גם בצעד של 'הפיכה' - לוקחים את אותם חומרים עצמם שהחמץ מבוסס עליהם (קמח ומים), והופכים אותם למצה כשרה ומהודרת. הדבר דומה לצבא היוצא להילחם במדינת אויב, וחוזר עטור ניצחון ומצוייד בשלל: דברים טובים שהצלחנו להוציא מיד האויב.

ואכן, המלה 'כשר' היא נוטריקון של מלים ידועות (מתוך ספר התהלים³⁰): 'כמוצא שלל רב'. עומק הענין הוא שהאוכל ה'כשר' של פסח, ובראשו המצה, דומה ל'שלל רב' הנלקח מיד האויב, "רכוש גדול".

30. קיט, קסב.

ב

מתוך 3 המצות שמניחים במרכז הקערה של ליל הסדר, עושים 'עסק' גדול דוקא מהמצה השניה (האמצעית). בה מקיימים את הסימן 'יחץ' - חוצים אותה לשנים: החצי הגדול יותר מצפינים ואוכלים אותו בסוף הסעודה כ'אפיקומן', והחצי השני נשאר על השולחן והוא ה'לחם עוני' שעליו אומרים את ההגדה כולה ולאחר מכן מקיימים בו את מצות אכילת מצה.

למה באמת נבחרה דוקא המצה השניה להיות במרכז ליל הסדר? - נביא כמה שביבים מכתביו של הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון³¹.

ובכן, רעיון ידוע הוא כי 3 המצות מקבילות ל-3 החלקים שבעם ישראל: כהנים, לויים וישראלים. רבים הנוהגים לומר זאת במפורש, כאשר מניחים את המצות: כשמניחים את המצה התחתונה אומרים 'ישראל', כשמניחים את האמצעית אומרים 'לוי', וכשמניחים את המצה העליונה אומרים 'כהן'.

והנה, הגאולה ממצרים באה הרי על ידי משה רבינו שנחשב כ'לוי'; עד כדי כך, שכאשר התורה מספרת על תהליך לידתו של משה, היא אינה מציינת לא את שם אביו ולא את שמו, אלא אומרת בצורה סתמית³²: "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" - גם אביו וגם אמו השתייכו ל'לוי'. לכן עיקר ה'הגדה' היא סביב המצה האמצעית, זו שמקבילה ל'לוי'.

31. "פניני לוי יצחק" עמ' 104 ועמ' 114.

32. שמות ב, א.

מעניין שגם העובדה שמחביאים חלק חשוב של המצה ומוציאים אותו רק בסוף הסעודה ("צפון") - מתחברת ישירות למשה רבינו ה'לוי'. הרי כך הוא המשך הסיפור בתורה על לידת משה³³: "ותהר האשה ותלד בן, ותרא אותו כי טוב הוא, ותצפנהו שלושה ירחים" - את משה רבינו החביאו מיד לאחר לידתו, ואף את המצה מחביאים.

העובדה שדוקא המצה השניה היא שנחצית לשנים, קשורה גם לקשר של המספר שתיים עם מדת ה'גבורה'. לפי הקבלה, המדה הראשונה במדות האלוהיות היא מדת ה'חסד', והשניה היא מדת ה'גבורה' (וכמו שכתוב³⁴: "לך ה' הגדולה והגבורה" - 'הגדולה' מתייחס למדת החסד, והגבורה היא הבאה לאחריה); אם כן, המצה השניה מקבילה למדת ה'גבורה', מדת הדין שענינה הוא הפרדת רשויות והעמדת גבולות, ולכן דוקא בה אנו רואים פעולה של הפרדה וחלוקה לשני חלקים.

ואכן, המלה 'גבורה' שווה 216, בדיוק כמו הגימטריא של המלים 'חצי - חצי'! (כל 'חצי' שווה 108, ו-2 החצאים ביחד הם 216).

בנוסח תפילת ערבית אנו אומרים: "הא-ל העושה לנו נקמה בפרעה, ואותות ומופתים באדמת בני חם" - הכוונה היא לארץ מצרים, שנקראת על שם 'מצרים' המקראי, שהיה אחד מבניו של חם (בנו המפורסם של נח).

בתורת הקבלה³⁵ מוצאים אנו רעיון מספרי עמוק המסביר כיצד השמות של האב והבן - 'חם' ו'מצרים' - נושאים בתוכם משמעות לא סימפטית:

העולם נברא בכחו של השם הקדוש 'א-להים', כמו שכתוב 'בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ'. אלו חמשת האותיות שדרךן מתקבלת האנרגיה האלוהית לכל באי העולם.

33. שם ב, ב.

34. דברי-הימים א כט, יא.

35. 'שער הכוונות' ענין פסח דרוש א; 'אגרות קודש' מהרבי מליובאוויטש חלק ב עמ' יט-כ. ועוד.

5 אותיות אלו יוצרות 120 'צירופים' של אותיות. כלומר: אפשר לשנות את סדר האותיות ב-120 אפשרויות, ולמשל: 'מאהיל', 'לימהא', 'הלאים', ועוד ועוד. לפי הקבלה, מה שחשוב בעיקר הוא האות הראשונה, שהיא נחשבת העיקר; ובכן, יש לנו 24 'צירופים' שמתחילים באות א' (כמו המלה 'א-להים' המקורית), 24 'צירופים' שמתחילים באות ל', 24 שמתחילים באות ה', עוד 24 שמתחילים באות י', ו-24 'צירופים' אחרונים שמתחילים באות מ'.

ה'צירופים' הרבים מסבירים לנו מדוע אין כל הנבראים שווים - כי הדבר תלוי מאיזה 'צירוף' בדיוק הם יונקים את חיותם. ובענין זה קיימת חלוקה כללית לשתי קבוצות:

המלה 'א-להים' מתחלקת לשני מלים - אֱלֹהִים. שתי מלים אלו יש בהן תוכן הפוך, כי המלה 'אלה' מביעה מצב שבו הדברים גלויים לעינינו ואפשר להצביע עליהם ולומר 'אלה הם', ואילו המלה 'ים' מדגישה מצב של הסתר, כמו הים שמסתיר בעצם קיומו על כל העולם העשיר שבתוכו.

זו איפוא החלוקה הכללית בעולם, בין אותם חלקים שבהם האמת האלוקית גלויה יותר, משום שהם משתייכים לאותם 'צירופים' המתחילים באותיות א-ל-ה שמסמלים התגלות, לבין אותם חלקים שבהם האמת האלוקית נסתרת, משום שהם יונקים את חיותם מאותם 'צירופים' המתחילים באותיות י-ם.

'מצרים' שייכת כמובן לחלק השני, שבו האמת פחות גלויה וקל יותר להתכחש לה. זה נרמז גם בשם מצרים - שמורכב מהמלים 'מצר ים': הסתכלות מצומצמת וצרה, הנובעת מהאותיות י-ם שמסמלות הסתר פנים. וכמה מדוייק: כאשר באו משה ואהרן אל פרעה וסיפרו לו על המסר האלוקי בדבר שחרור בני ישראל מעבודתם, התריס פרעה ואמר³⁶ "מי ה' אשר אשמע בקולו"? - המלה הראשונה שלו היתה 'מי', אותן אותיות של המלה 'ים', שיש בה גם את אותו התוכן: התכחשות לאמת משום שהיא נסתרת.

עכשיו נוכל גם להבין את התוכן של השם 'חם', אביו של 'מצרים' הראשון: כפי שהזכרנו, יש 24 'צירופים' שמתחילים באות י', ועוד 24 שמתחילים באות מ' - ביחד הם 48 'צירופים', וזה בדיוק הערך המספרי של 'חם' = 48.

36. שמות ה, ב.

זהו איפוא החידוש של "אותות ומופתים באדמת בני חם" - אפילו שם התגלתה יד ה' המפליא לעשות!

"היום אתם יוצאים, בחודש האביב" - הכריז משה רבינו לעת היציאה ממצרים³⁷. ואכן, קיימת הקפדה מיוחדת על כך שחג הפסח, החג שמציין את היציאה ממצרים, יחול דוקא בתקופת האביב.

כמו כל דבר בתורה, העובדה שיציאת מצרים וחג הפסח חלים דוקא בחודש האביב אינה מקרית. הקב"ה בחר בחודש זה משום שהוא המתאים ביותר ל"לידת" והוויית עם ישראל (עד יציאת מצרים היה עם ישראל "בלוע" בתוך האומה המצרית ונחשב כ"עובר" שעוד לא נולד).

הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון, כדרכו בקודש, מתמקד באותיות המרכיבות את המלה "אביב", וחושף את העומק המסתתר באותיות ה"פשוטות" הללו, כיצד דוקא הן שייכות לייסוד עם ישראל. וזה תוכן הענין³⁸:

הייסוד של עם ישראל הוא בשני דורות קדומים - דור האבות ודור הבנים. קיים היסוד המשותף והשווה לכל יהודי - ההתייחסות לאבותינו הקדושים, אברהם, יצחק ויעקב, שהם המייסדים של עמנו ואותם אנו מזכירים בחרדת קודש בכל הזדמנות מתאימה. בנוסף לכך, כל יהודי יש בו יחודיות שבטית - הוא מתייחס לאחד מבני יעקב, שבטי ישראל: ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר, זבולון, דן, נפתלי, גד, אשר, יוסף ובנימין.

ואכן, אלו הם שני החלקים שבמלה "אביב": (1) "אב" - האבות, שמספרם הוא שלושה, בגימטריא "אב"; (2) "יב" - הבנים, השבטים, שמספרם שנים עשר, בגימטריא "יב".

37. פרשת בא יג, ד.

38. לקוטי לוי יצחק אגרות קודש, ע' תיד ואילך.

והקשר אינו רק בסך הכול
(3 אבות ו-12 שבטים), אלא גם
בחלוקה המדויקת:

"אב" - 1 לעומת 2 - לאברהם
אבינו יש מעמד מיוחד במינו,
שגורם לו להיחשב כיחידה בפני
עצמה, וכדברי הנביא³⁹: "האדם
הגדול בענקים", והוא נרמז
באות א'; ואילו האות ב' מציינת
את שני האבות שלאחריו, יצחק
ויעקב. רעיון זה מתאים גם לדברי
המדרש⁴⁰ המדמה את אברהם
ל"משקוף" שמעל הפתח, ואת
יצחק ויעקב ל"שתי המזוזות"
שבצדדים.

[מעניין לציין עוד, כי המלה "אב" רומזת לאבות גם דרך ההתחלה והסוף של
שמותיהם - הראשון הוא אברהם שמתחיל בא', והאחרון הוא יעקב שמסתיים בב'.]

"יב" - 10 לעומת 2 - כידוע, בימי הנביאים התחלק עם ישראל לשתי ממלכות:
ממלכה אחת שאיגדה את עשרת השבטים שגרו בצפון ובמרכז הארץ ("מלכות
יוסף"), וממלכה נוספת שכללה את שני השבטים הדרומיים - יהודה ובנימין ("מלכות
יהודה").

ולמעשה, האותיות "יב" הם גם ראשי תיבות של שני השבטים האחרונים שהזכרנו
- יהודה ובנימין, כי, יהודה ובנימין נחשבים במדה רבה כ"מרכז" של השבטים כולם.
דבר המתבטא בכך שבית המקדש, המהווה "מרכז" לעם כולו, נבנה על הגבול שבין
תחום יהודה לתחום בנימין, כך שהוא שייך (במיוחד) לשניהם. זאת ועוד: המלך
הראשון, שملך על עם ישראל כולו, היה משבט בנימין (שאול המלך), ולאחריו מלכו
מלכים משבט יהודה (דוד ושלמה), שגם מלכותם היתה כלל-ישראלית (רק לאחר ימי
שלמה התפצל העם לשני ממלכות, כאמור).

39. יהושע יד, טו.

40. שמות רבה פ"ז, ג.

[סימן ל"מרכזיותם" של יהודה ובנימין ניתן לראות בגימטריא של שמותיהם - "יהודה" (30) ו"בנימן" (152) ביחד במספר 182; וזו בדיוק הגימטריא של "יעקב" (182), שהוא האב הכולל של השבטים כולם. זאת ועוד: המלה "יעקב" מתחילה ב' - רמז ליהודה, ומסתיימת בב' - רמז לבנימין].

לסיכום, המלה "אביב" מתאימה - מכל הכיוונים... - ליסוד של עם ישראל; והנה עוד פרט מיוחד במלה זו: החשבון המספרי של "אביב" הוא 15 - רמז לכך שעיקר ה"אביב" הוא ביום ה-15 (ט"ו) של החודש, שהוא היום של יציאת מצרים בפועל ובו אנו חוגגים את "ליל הסדר" עד היום הזה.

רמזים בענין קריעת ים סוף

א. 17 צופים במעמד הניסי / ב. 'מכבי' בגימטריא 72 / ג. הכח העוצמתי שבשלושת הפסוקים השקולים כ'אריה' (216) / ד. 'אשר (501) - אשמע בקולו'!

פסוקים מוכרים, הנאמרים לפי המנהג בכל בוקר בתפילת שחרית, מסכמים את המעמד הניסי של קריעת ים סוף⁴¹:

וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שִׁפְתַּת הַיָּם: וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עָבָדוּ:

כשאנו קוראים את המשפט "וירא ישראל את מצרים מת", מתעוררת שאלה דקדוקית: למה הדברים מנוסחים בלשון יחיד? לכאורה, מוטב היה לומר "ויראו בני ישראל את מצרים מתים"!

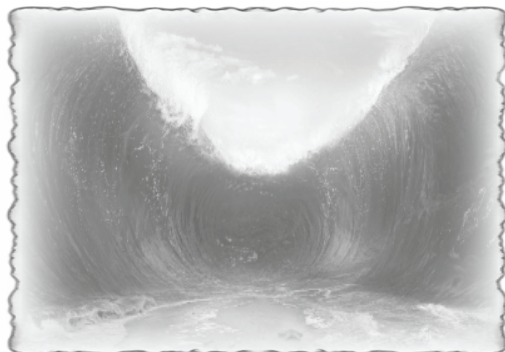
במדרשי חז"ל מוצאים אנו פירוש מפתיע על כך - המלה 'ישראל' והמלה 'מצרים' מכוונת לאנשים פרטיים שזה שמם: הכוונה היא ליעקב אבינו שנקרא בשם 'ישראל', שהגיע גם הוא לאירוע וראה 'את מצרים מת' - הכוונה היא לאבי האומה המצרית ששמו היה 'מצרים' (אחד מבניו של חם בן נח).

רעיון זה מופיע בכמה ספרים קדמונים, ונצטט כאן מעט מלשונם⁴²:

41. בשלח יד, ל-לא.

42. ספר חסידים סימן תרז. סידור הרוקח. מדרש שכל טוב בפרשת בשלח שם (ראה עוד ב'ספר גימטריאות על התורה' לרבי יהודה החסיד, במילואים עמ' תתקסא).

"לפי שכתוב 'וירא ישראל'
 לשון יחיד - דרשו רבותינו:
 ישראל סבא .. 'את מצרים מת' -
 זה מצרים הזקן בן חם, אביהם של
 כל מצרים שכבר מת, והעמידו
 הקב"ה מקברו לראות פורענות
 בניו .. מצרים סבא, שכתוב 'מת'
 לשון יחיד".

וב'סידור הרוקח' (אחד מחכמי
 אשכנז הקדמונים, תלמידו של

רבי יהודה החסיד) מוצאים אנו רמז מופלא:

בפסוק הבא - "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ויראו העם את העם ויאמינו בה' ובמשה עבדו" - קיימים 17 מלים;

זאת במקביל ל-17 צופים שהגיעו במיוחד לראות את מפלת מצרים על הים:
 הקב"ה; שלושת האבות; 12 השבטים, בני יעקב; ו'מצרים סבא'!

ב

המלה "מכבי" היא מלה מוכרת, ויהודה בן מתתיהו - גיבור נס חנוכה - נקרא ומפורסם כ"יהודה המכבי". מקורה של המלה הוא במלים המוכרות גם הן היטב מסידור התפילה, והמקור הראשון שלהן הוא בשירה שאמרו בני ישראל על ים סוף.

כאשר קרה הנס הגדול והמדהים של קריעת ים סוף, שרו משה ובני ישראל שירה לה' - שירת הים. בתוך הדברים שם הם אומרים⁴³: "מי כמכה בא-לים י-ה-ו-ה!" כשנחבר את ראשי התיבות של ארבעת המלים הללו נקבל את הצירוף "מכבי" (ואגב, זהו גם הנוטריקון של המלים שאומרים המלאכים: "ב'רוך כ'בוד י'-ה-ו-ה מ'מקומו"⁴⁴).

43. בשלח טו, יא.

44. כך מבואר בספר 'שני לוחות הברית'.

לפי הקבלה⁴⁵, יש משמעות עמוקה לא רק לארבעת המלים ולצירוף העולה מהם, אלא גם לערך המספרי של המלה "מכבי" = 72. המספר 72 הוא חשוב ומקודש מאוד, ולדוגמא - מספר זה הוא הגימטריא של המלה "חסד", דבר שאנו כל כך צריכים ומבקשים.

זו הסיבה, מסבירים חכמי ישראל הקדמונים⁴⁶, לכך שבתפילות הימים הנוראים אנו מרבים להשתמש במלה "ובכן" - "ובכן תן פחדך" ... "ובכן צדיקים ייראו וישמחו" ... "ובכן תן כבוד ה' לעמך" ... - מדוע משתמשים במלה "ובכן" דוקא? כדי לקבל כח השייך למספר הזה של 72, כי המלה "בכן" שווה 72.

המעלה העיקרית במספר זה היא בהיותו הגימטריא של שמו הגדול של הקב"ה, וכפי שזוה נקרא: שם ע"ב [=72]⁴⁷. השם עצמו הוא בגימטריא 26, אולם כשנכתוב את אותיות השם במילואן - יו"ד ה"י וי"ו ה"י - נקבל את הגימטריא 72.

התחלנו במספר 17, עלינו למספר 72, ועתה ליחודיותו של המספר 216.

בפרשת 'בשלח', המתארת את התהליך שהביא לקריעת ים סוף (ולכן קוראים פרשה זו ב'שביעי של פסח'), באים שלושה פסוקים רצופים, שחכמי הקבלה רואים בהם עוצמה מיוחדת במינה⁴⁸. ואלו הם שלושת הפסוקים⁴⁹:

וַיִּסַּע מִלֶּאדָה הָאֵל-לְהִים הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עֲמֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם:

וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וַיַּחֲשֹׁךְ וַיֹּאדָה אֶת הַלֵּילָה וְלֹא קָרָב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה:

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיֵּלֶךְ ה'-ו-י-ה אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עָזָה כָּל הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֹבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם:

45. ראה 'קהלת יעקב' ערך 'מכבי'; 'אור התורה' בראשית חלק ה' ע' תתקנט.

46. טור אורח חיים סימן תקפב. ועוד.

47. כך מבואר ב'בית יוסף' על הטור שם.

48. ראה בספר 'קהלת יעקב' ערך 'ע"ב' שהרחיב בכך והביא מקורות רבים.

49. יד, יט - כא.

המשותף לשלושת הפסוקים הוא שבכל אחד מהם יש בדיוק 72 אותיות! על המעלה של מספר 72 כבר דיברנו קודם, וכאן יש לנו שלושה פסוקים רצופים עם העוצמה של 72 - הראשון כנגד אברהם אבינו, השני כנגד יצחק, והשלישי כנגד יעקב; זה בעצם הכוח שעל ידו נקרע הים לפני עם ישראל.

[בדברים המיוחדים לרמב"ן מוצאים אנו ניסוח זה: "מפסוק 'ויסע' יוצא שם של שבעים ושתים אותיות, שבו משתמשין חסידי ישראל להמית ולהחיות, לנתוש ולנתוץ, להאביד ולהרוס, לבנות ולנטוע"⁵⁰].

לכן באמת אומרים את המלה "ובכן" - שכזכור נושאת בתוכה את המספר המקודש 72 - שלוש פעמים בכל תפילה בימים הנוראים, מקביל לשלושת האבות ולשלושת הפסוקים⁵¹.

זו גם הסיבה לכך שהמלה 'אריה', הסמל של העוצמה והכח, שווה 216 - כי בשלושת הפסוקים העוצמתיים (שבכל אחד מהם 72 אותיות) יש ביחד 216 אותיות.

[ועוד בענין זה: על חבקוק הנביא נאמר בספר הזוהר⁵² כי הוא היה בנה של האשה השונמית, זו שסיפרה לאלישע הנביא כי בנה שוכב מת ואלישע בא והצליח להקים אותו לתחיה (סיפור המוכר לנו מספר מלכים⁵³). ובכן, אלישע השתמש לצורך כח ב-216 האותיות המקודשות, ולכן נקרא הבן בשם "חבקוק" שזה ערכו המספרי (216=)].

ועתה נמשיך ונתקדם בסולם המספרים למספר גבוה יותר...

50. הובא בספר 'תורה שלימה' על פרשת בשלח, חלק יד ע' 285.

51. כך נאמר בספר הזוהר בפרשת בשלח - ח"ב נב, א. אם כי למעשה נוהגים להוסיף ולומר פעם רביעית (ראה תורת מנחם חלק ב ע' 298 ובמקורות המצויינים שם).

52. ראה בספר הזוהר על פרשת בשלח - ח"ב מד, ב ובמקדש מלך שם.

53. מלכים-ב פרק ד.

לאחר קריעת ים סוף הגיעו עם ישראל למקום שנקרא 'מרה', ושם נאמר להם כי אם ישמרו את חוקיו ורצונו של הקב"ה - או אז "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך"⁵⁴ (במלים אלו מסתיימת קריאת התורה של 'שביעי של פסח').

רבינו בחיי בפירושו מגלה לנו דבר מעניין: התורה אומרת "כל המחלה אשר שמתי במצרים" - ערכה המספרי של המלה 'אשר' הוא 501. מה הקשר בין מספר זה למחלות שהושמו במצרים? פשוט: המצריים סבלו מעשר מכות, הידועים לפי ראשי התיבות שלהם - דצ"ך עד"ש באח"ב [=ד'ם צ'פרדע כ'נים ע'רוב ד'בר ש'חין ב'רד א'רבה ח'ושך ב'כורות]. כשנצרף את האותיות הללו לגימטריא אחת נקבל את המספר 501.

פרשנים אחרים מוסיפים עוד⁵⁵:

המספר 501 רומז למכות שקיבלו המצריים בים סוף. הא כיצד? ב'הגדה של פסח' אנו מצטטים מחלוקת בין חכמי המשנה לגבי השאלה - כמה מכות לקו המצריים בים סוף. לפי דיעה אחת היו אלו חמשים מכות; לדיעה שניה - מאתיים; ולדיעה שלישית - מאתיים וחמשים. ובכן, כשנצרף את שלושת הדיעות גם יחד, נקבל את המספר 500, וכשנוסיף עוד אחד כנגד יד ה' שעשתה את כל זאת - נגיע למספר 501.

ולמעשה, הכל נרמז כבר בהתחלה, כאשר באו משה ואהרן אל פרעה בפעם הראשונה ודרשו ממנו להוציא את עם ישראל ממצרים. פרעה השיב להם⁵⁶: "מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל" - דברים שלפי פשוטם נאמרים בסגנון של חוצפה והתרסה, אבל יש בהם רמז גם לקביעת עובדה: "אשר - אשמע בקולו"! כרגע פרעה אינו מוכן לשלח את ישראל, אבל לאחר שיבואו המכות שהם במספר "אשר" (=501) אז "אשמע בקולו לשלח את ישראל".

54. בשלח טו, כו.

55. 'שבלי הלקט' על הגדה של פסח.

56. שמות ה, ב.

לְעִילּוֹי נִשְׁמַת

מֵרֶת רַבָּקָה עֶלְקָא

בֵּת הָרֶה"צ ר' יִשְׁשֹׁכָר דּוֹב הִי"ד

בֶּן-שֹׁחַר

נִלָּב"ע בְּיוֹם וַעֲש"ק, א' אֲדָר-שְׁנֵי תִשְׁע"ט

תַּנְצַב"ה

להערות והארות:

מנחם מענדל רייצס

משעול הארבל 17 קרית גת

כתובת דוא"ל: rizs@neto.bezeqint.net

טלפון: 050-4125205

טלפקס: 08-6882799

עימוד ועיצוב גרפי: יצחק לוצקין 053.311.4874